

Jeremy Rifkin

Biotehnološko stoljeće (Trgovina gena u osvit vrlog novog svijeta)

Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo

Zagreb, 1999., 310 str.

Petra Rodik

Provokativnog naslova, a i sadržaja, ova knjiga otvara mnoga pitanja i probleme vezane uz praktičnu primjenu novih tehnoloških dostignuća. Jeremy Rifkin već je napisao veći broj knjiga (prije ove, četrnaest) o implikacijama primjene novih znanstvenih i tehnoloških dostignuća na društvo i okoliš. Izuzetno je angažiran u javnim debatama o problemima primjene najnovijih tehnoloških dostignuća u praksi. Osnivač je i predsjednik Foundation on Economic Trends u Washingtonu D.C. Na Wharton School of Finance and Commerce Executive Education Program predaje o budućim trendovima u znanosti, tehnologiji i globalnoj ekonomiji. Njegov je stav radikalno utoliko što pokušava javno istaknuti i obratiti pažnju na sve one zanemarene, prešućene, nedovoljno istražene, od javnosti sakrivane, negativne i potencijalno katastrofalne posljedice nepromišljenog prihvatanja i primjenjivanja novih tehnologija.

Biotehnološko stoljeće razmatra utjecaj biotehnologije na okoliš, ljudsko društvo, prevladavajući svjetonazor. Osnovna Rifkinova teza jest da kraj industrijske ere nagovještava novu eru - eru biotehnologije. Odakle, po njemu, to možemo zaključiti? S jedne strane, svijet se suočava sa tri osnovna globalna problema - smanjenjem neobnovljivih Zemljinih rezervi energije, efektom staklenika i smanjivanjem biološke raznovrsnosti. S druge strane, nove tehnologije, u ovom slučaju biotehnologije, predstavljaju primamljivo obećanje rješenja upravo ovih problema. Mogućnosti spajanja dostignuća genetske i računalne revolucije, te sve učestalije primjene laboratorijskih dostignuća u medicinskoj i poljoprivrednoj praksi, otvaraju nove perspektive, ali i nova pitanja.

Smještajući svoja razmatranja u sociološke i ekonomske okvire, problem prijelaza s industrijske prema biotehnološkoj eri Rifkin razjašnjava - strukturalnom analizom - kao promjenu "operativne matrice" do koje dolazi "...kad se udruži nekoliko tehnoloških i društvenih snaga..." (str. 27). Operativna matrica pretpostavlja strukturalne uvjete koji omogućuju njezino funkcioniranje. Ovi uvjeti uključuju kako tehnološku izvedivost, tako i postojanje adekvatnih društvenih uvjeta koji matricu racionaliziraju i podržavaju. On identificira sedam "strukova" nove, biotehnološke, operativne matrice. Na temelju ovakve operacionalizacije problema, Rifkin strukturira svoju knjigu, posvećujući svakom od "strukova" matrice jedno poglavlje. Oni su: 1. rezerva gena postaje sirovinom za buduću gospodarsku djelatnost; 2. priznavanje patenata za gene čini primamljivim njihovo komercijalno iskorištavanje; 3. "globalizacija trgovine i prometa

omogućava zasijavanje čitave Zemljine biosfere laboratorijski začetim drugim Stvaranjem" (str. 27); 4. mogućnost promjena ljudske vrste i "nastajanja komercijalno motivirane eugeničke civilizacije" (str. 28); 5. sve veći broj znanstvenih studija koje polaze od sociobiologije i žele potvrditi hipotezu da je ljudsko ponašanje genetski predodređeno; 6. spajanje računalne i genetske tehnologije u "moćnu novu tehnološku stvarnost" (str. 28), i 7. usvajanje predodžbe o prirodi kao kompatibilnoj s načelima biotehnologije, dapače, poimanje biotehnologije kao nečeg što proizlazi iz same prirode.

Odmah je uočljivo da neki od ovih Rifkinovih "strukova operativne matrice" govore o već postojećim tehnološkim mogućnostima i društvenim pojavama (na primjer, sve veći broj sociobioloških studija i patentiranje gena), dok su neki samo hipoteze o budućem razvoju problema (recimo ona o komercijalno motiviranoj eugeničkoj civilizaciji). Stoga biotehnološka era za Rifkina predstavlja projekciju budućnosti, negativnu utopiju. On je stvara na osnovi novootvorenih zloslutnih perspektiva i već zabilježenih negativnih posljedica biotehnologije.

Rifkinova knjiga prije dokazuje da se doista nalazimo na pragu biotehnološkog stoljeća u kojem će se i ljudi i životinje i biljke kroititi prema komercijalno motiviranim prohtjevima, nego što upozorava na potrebu za smišljenom i nadasve opreznom pristupanju biotehnologijama. Upozorava na mogućnost katastrofalnog ishoda ako se bez kontrole biotehnologija i računalna tehnologija udruže s liberaliziranom globalnom trgovinom.

Biotehnološko stoljeće obiluje informacijama koje su mahom zastrašujuće i navode na razmišljanje. Iz toga se može zaključiti da Rifkin problemu prilazi više sa aktivističkog stajališta, potvrđujući svoje teze socioekonomskim argumentima. On zapravo želi informirati čitatelja i potaknuti ga na promišljanje problema, upozoriti ga na ono što se već sada u svijetu zbiva - upravo zbog sveopće ignorancije. Zbog toga već sada primjena biotehnologije sve više izmiče kontroli javnosti i prelazi u ruke neobazrivi monopolista čiji je jedini interes profit.

Zato Rifkin piše ovu knjigu kao upozorenje, kao izazov za promišljanje. Posljednje poglavlje knjige nosi naslov *Osobna poruka*. Osobnim obraćanjem čitatelju Rifkin još jednom naglašava da su pitanja koja otvara ova knjiga pitanja svakoga od nas. Odgovornost je na ljudima. Može se dogoditi da bude prekasno - ako biotehnologija u potpunosti prijeđe u ruke kapitala. Može se dogoditi da više nećemo imati izbora. Isprva se perspektiva 21. stoljeća kao "stoljeća biotehnologije" može doimati poput SF priče, poput nečega što je daleko i u vremenskim i u prostornim dimenzijama, što nas se u moru svakodnevnih briga i problema ne tiče. Kada bi nekome pričotali dijelove ove knjige zatajivši izvor, stvarno bi mogao pomisliti da se radi o SF-u. Taj isti će

čovjek sutra možda otići u dućan i kupiti genetski modificiran kukuruz koji sadrži gen iz bakterije *Bacillus thuringiensis* kako bi bio otporan na štetnike. Osnova problema i jest ta što on za većinu ljudi - ne postoji. Više od svega, Rifkin nastoji pokazati da problem jest realan i u tome, vrlo dobro poznavajući problematiku, uspijeva.